

RAPORTUL DINTRE DREPTURILE INDIVIDUALE ȘI CELE COLECTIVE LA HEGEL

SORIN ARDELEANU

The Relationship between Individual Rights and Collective Rights in Hegel.

This study aims to analyze, through a short history of human rights, the main meanings of the concepts of individual and collective rights. It also discusses their new meanings as they appear in Kant and Hegel's works.

Key words: Hegel; individual rights; Kant; law

1. Scurt istoric al drepturilor omului

Germeii ideilor filosofice asupra drepturilor omului apar încă din antichitate, Aristotel exprimând, în cunoscuta sa lucrare *Politica*, teoria legalității și egalității naturale a oamenilor: „numai prin lege devine cineva sclav sau liber, după natură, însă, oamenii nu se deosebesc cu nimic”. În acest sens, filosofii stoici susțineau că oamenii se nasc egali și au drepturi egale de a cultiva înțelepciunea și virtutea, ca expresii ale unui drept natural și universal, legea umană neavând valoare decât în situația în care corespunde legii universale.

Din perspectiva enunțată și creștinismul, prin doctrina sa, propovăduiește egalitatea oamenilor în fața lui Dumnezeu și a drepturilor naturale ale acestora, ideile de egalitate naturală a oamenilor având, însă, mai mult un caracter teoretic, abstract, ele neregăsindu-se în plan economic, social, politic sau cultural; putem observa, așadar, că nici stoicismul nici creștinismul nu au impus concepțiile proprii asupra drepturilor omului ca baze ale organizării sociale și politice.

La nivel teoretic, Platon exprimă în opera sa o serie de principii morale înalte, ideea de justiție regăsindu-se, în opinia acestuia, atât în individ cât și în organizarea cetății, în timp ce filosoful Protagoras raportează toate fenomenele naturale și sociale la om, privit ca „măsura tuturor lucrurilor”. Sintetizând în plan juridic înaltele idei umaniste, jurisconsultul roman Ulpian a arătat că, în esență, principiile dreptului ar trebui să conștine în „a duce o viață onestă, a nu vătăma ceea ce aparține altuia și a atribui fiecăruia ce este al său”. În context, trebuie reliefat faptul că, în condițiile extinderii Imperiului Roman, intervenția statului în sfera juridică a individului a fost mult atenuată și diluată, dreptul evoluând spre cel creat de jurisconșulți, având omul în centrul atenției.

Pe acest fond, Ulpian a emis și o definiție a dreptului natural – *quod natura omnia docet* – realizând, totodată, importante distincții între *jus gentium*, *jus civile* și *jus naturae*.

După decăderea Imperiului Roman, Justinian, împărat al Imperiului Roman de răsărit, recuperează opera legislativă anterioară și o codifică într-o adevărată culegere de drept civil, în patru părți: Digestele, Institutele, Codul, Novelele.

După prăbușirea Imperiului Roman și până în secolul al XVIII-lea a urmat o etapă caracterizată prin studii fie profund religioase, fie politice, propice, însă, în ansamblu, dezvoltării individualității umane. Creștinismul a statuat o altă sursă a dreptului decât legea edictată de stat, afirmând că omul, natura acestuia, constituie sursa dreptului, însă, după dobândirea puterii absolute de către Biserică, ideea drepturilor individuale a fost neglijată și uitată treptat, sursa dreptului fiind considerată a se regăsi în Dumnezeu, statul devenind, în noua accepție, nelimitat, asemenea Dumnezeirii.

Existența unei legi eterne, rațiunea divină, care guvernează lumea este promovată, în această perioadă, de o serie de gânditori iluștri, precum Sfântul Augustin, Sfântul Toma din Aquino, William Occam sau John Duns Scot. Pentru Sfântul Toma din Aquino, spre exemplu, statul este un produs natural, al cărui scop îl constituie binele comun și siguranța oamenilor, fără a pune, însă, în valoare drepturile individuale.

În urma unor lupte sângeroase, statul și-a cucerit independența față de Biserică, după secolul al XV-lea, putându-se observa o delimitare a puterilor celor două autorități, civilă și ecleziastică, asupra oamenilor.

Din acest moment asistăm și la recunoașterea unor drepturi individuale și a sursei jusnaturaliste a acestora, omul ajungând centrul societății civile.

Odată cu Renașterea se recunoaște că omul constituie sursa puterii statului, legile fiind generate pentru protecția fiecărei persoane.

Gânditori precum Jean Bodin, Hugo Grotius, Samuel Pufendorf elaborează o serie de concepții privind dreptul natural și importanța individului, ale cărui drepturi fundamentale ar trebui protejate de către stat. Ulterior, Thomas Hobbes și John Locke dezvoltă ideile referitoare la dreptul natural și drepturile fundamentale ale omului, formulând teorii legate de apariția statului și rolul acestuia în raport cu individul, cu omul.

Ideile acestor filosofi au fost adoptate de Revoluția franceză, care le-a consacrat în Declarația drepturilor omului și cetățeanului, document care afirmă că scopul oricărei asocieri politice este apărarea drepturilor naturale ale omului.

Pe aceste coordonate de gândire, Montesquieu și Jean-Jacques Rousseau au preluat și dezvoltat ideile jusnaturaliste și ale existenței drepturilor fundamentale ale omului, concluzionând că fiecare popor are legi proprii, izvorâte din specificul acestuia, societatea – organizată în stat – trebuind să apere drepturile și proprietatea persoanei/individului/omului. O realizare importantă a Renașterii a reprezentat-o recunoașterea libertății persoanei, orice acțiune/convenție prin care s-ar încerca o renunțare sau o limitare a acesteia fiind nulă absolut. S-a statuat, totodată, principiul egalității între oameni, drepturile acestora fiind apărate de către stat fără discriminare, aceste idei fiind preluate, mai târziu, în doctrinele moderne ale protecției drepturilor fundamentale ale omului.

2. Sensurile principale ale drepturilor omului

Drepturile omului sunt definite, literal, ca drepturile pe care le are o persoană, în calitatea acesteia de ființă omenească. De-a lungul timpului, filosofii, logicienii, specialiștii în drept au încercat o multitudine de abordări ale problematicii relațiilor dintre drepturile individuale, drepturile colective și statutul acestora, în cadrul diferitelor forme de organizare socio-umană.

Din această perspectivă, ne propunem să prezentăm, pe scurt, evoluția definițiilor, accepțiunilor și analizelor asupra subiectului, insistând asupra preocupărilor lui Hegel în legătură cu aspectele amintite. Pornind de la sensurile morale și politice principale ale cuvântului „drept“ în mai multe limbi, majoritatea analiștilor s-au oprit asupra celor de rectitudine și îndreptățire.

Referindu-se la rectitudine, aceștia au vorbit, la modul general, despre ceva ca fiind drept, ajungând, în acest sens, să afirme despre o acțiune că este dreaptă.

Privitor la cel de-al doilea sens, de îndreptățire, aceeași valoroși oameni de știință au conchis despre cineva ca având un drept.

Pornind de la aceste aspecte, majoritatea gânditorilor au arătat că doar în cel de-al doilea sens se poate discuta, la modul propriu, despre drepturi. Așadar, drepturile omului sunt analizate și privite, în sensul foarte clar, strict și definitoriu, ca îndreptățiri pe care orice om le are, așa cum arătam și mai sus, în virtutea realității că este o ființă omenească.

3. O nouă concepție asupra drepturilor omului

Conform recunoașterii unanime a specialiștilor, în nici un domeniu al cunoașterii sociale, apogeul și înflorirea epocii moderne nu pot fi înțelese și aprofundate științific fără a face trimitere la operele titanilor culturii germane a timpului, Kant și Hegel.

Immanuel Kant și G.F. Hegel au dezvoltat și îmbogățit o nouă concepție asupra drepturilor omului, din perspectiva „dreptului rațional”, acești filosofi răsturnând sensurile raporturilor dintre om și societate. Astfel, în concepția lui Kant, nu libertatea este primul factor al constituirii societății ci ideea de datorie, sub necesitatea „imperativului categoric”.

Pe de altă parte, Hegel arată că libertatea nu este în contradicție cu constrângerea statului, statul însăși fiind apoteoza libertății, în timp ce, în starea naturală a omului, libertatea este spirit adormit și neîmplinire. Hegel face, astfel, distincție netă între libertatea interioară, proprie individului, ca sursă a moralității umane, și libertatea exterioară, ca sursă a dreptului, obiectivată și desăvârșită prin stat. În replică la teoriile contractualiste, Hegel afirmă: „Când statul este confundat cu societatea civilă și se reduce destinația lui la siguranța și apărarea proprietății și a libertății personale, atunci interesul indivizilor singulari, ca atare, este scopul suprem în vederea căruia ei sunt reuniți – și de aici rezultă, tot astfel, că a fi membru al statului este ceea ce atârnă de bunul lor plac – statul stă, însă, în cu totul alt raport cu individul: în timp ce el este spirit obiectiv, individul însuși nu are obiectivitate, adevăr și caracter etic decât fiindcă este membru al statului.”

Conform viziunii hegeliene, Rousseau a pus la baza statului „... un principiu care, nu numai potrivit formei sale, ci și potrivit conținutului, este gând, mai exact gândirea însăși, anume voința“. Hegel arăta, astfel, că statul, în accepțiunea lui Rousseau, este numai rezultatul unei sume de voințe determinate, individuale, la dispoziția bunului plac al fiecăruia, în timp ce, în concepția sa, statul este rezultatul unei voințe obiective, situată deasupra individului, „ideea absolută“.

Totodată, spre deosebire de filosofia kantiană, definită ca fiind prin excelență morală și vizând interioritatea, filosofia hegeliană vizează exterioritatea și obiectivitatea. Iată de ce, în opera lui Hegel, considerat un *reprezentant de marcă al curentului raționalist în drept*, în prim plan regăsim spiritul obiectiv, întruchipat ca realitate a dreptului și a statului.

La Hegel, dreptul este absolut, reprezentând raționalitatea care culminează cu ideea de stat. Individul nu mai este considerat ca ființă care se bucură de certitudinea absolută de sine ci ca ființă care își caută împlinirea în afara sa. Omul, ca ființă rațională, își conștientizează limitele, dreptul fiind unica posibilitate pentru depășirea acestora. În opera hegeliană, omul își pierde locul central, fiind substituit de societate. Individul uman, ca persoană, este înlocuit cu subiectul de drept, a cărui realitate este determinată de norma juridică.

Spre deosebire de Kant, la Hegel omul devine un simplu element într-un angrenaj pe care îl consideră absolut străin și dominator¹.

În concepția lui Hegel, dreptul este legitim, atunci când asigură libertatea indivizilor, libertate care presupune, însă, înțelegerea necesității statului. Dreptul realizează o abstractizare a existenței individuale, singura realitate fiind relația dintre subiecții de drept: „Statul – arăta Hegel – ca realitate, reprezintă o voință substanțială pe care el o posedă în conștiința de sine particulară, înălțată la universalitatea sa; este raționalul în și pentru sine”² chiar dacă se încearcă de către unii gânditori și analiști să se acrediteze ideea că Hegel a conceput un raport echilibrat între drepturile individuale și interesul general al statului, alți autori³ consideră că Hegel a instituit între individ și stat o relație de tipul stat-individ etatic creând un dezechilibru în favoarea statului, filosofia acestuia îndepărtându-se de principiul proporționalității dintre stat, drept și drepturi, tocmai prin acest dezechilibru.

4. Raportul dintre individual și general în opera hegeliană

Considerat, după cum arătam mai sus, un reprezentant de marcă al curentului raționalist în drept, Hegel este și exponentul curentului historicismului filosofic sau al idealismului obiectiv.

În abordarea problemei dreptului, Hegel pornește de la *ideea centrală* a sistemului său filosofic: *ce este rațional este real și ce este real este rațional*. Această

¹ G.W.F Hegel, *Principiile filosofiei dreptului* (1831), Editura I.R.I., București, 1996, p. 22.

² *Ibidem*, p. 315.

³ Nicolae Popa, Ion Dogaru, Gheorghe Dănișor, Dan Claudiu Dănișor, *Filosofia dreptului. Marile curente*, Editura A.H. Black, București, 2002, p. 305.

idee stă, în concepția hegeliană, atât la baza spiritului universal cât și a naturii. Ansamblul dreptului, în opinia sa, îl constituie spiritul, în timp ce locul și punctul său cel mai apropiat sunt reprezentate de voința liberă, rezultând, astfel, că libertatea este atât substanța cât și determinația dreptului. Problematika voinței libere în privința dreptului formează esența acestuia. Dreptul, în concepția lui Hegel, este libertatea ca idee⁴. Etapele dezvoltării ideii voinței în sine și pentru sine libere, sunt, în opinia filosofului german, următoarele: *dreptul abstract*, *moralitatea* și *eticul*, elemente care, în raționalitatea lor, ne permit să concepem dreptul.

Voința fiind particulară, deosebită, pentru sine, de voința generală, dă naștere bunului plac și caracterului întâmplător al înțelegerii și al voinței, opusă dreptului care, ca fiind particular și, astfel, variat, în opoziție cu universalitatea sa, ia forma unei aparențe în parte, respectiv inexistent, ceea ce denotă existența unor diverse nedreptăți.

În concepția lui Hegel, omul, ca ființă vie, poate fi supus constrângerii, componenta sa fizică putând fi adusă sub puterea altora, în timp ce voința liberă nu poate, în sine și pentru sine, să fie forțată decât doar dacă ea nu se retrage chiar din exterioritatea în care este reținută sau din reprezentarea acestuia. Dreptul abstract este un drept de constrângere, nedreptatea comisă împotriva acestuia este o violență contra existenței în fapt a libertății umane într-un lucru exterior.

Următoarea treaptă a voinței, care se dorește a fi liberă, în realitate este moralitatea, ea înfățișând latura reală a conceptului libertății, iar binele, ca scop al omului, trebuie să se determine după această idee. Unitatea binelui, subiectiv și abstract, fiind în sine și pentru sine, o constituie eticul, ca idee a libertății, unde Binele viu își are propria realitate. În etic, Binele este substanță, adică împlinirea Binelui cu subiectivitatea. De-a lungul istoriei, eticul este/a fost reprezentant ca justiția veșnică în care agitația indivizilor rămâne doar un joc al valurilor. Substanța acestui etic este constituită din familie, societatea civilă și orânduirea de stat. Familia se desface, în mod natural, într-o multitudine de familii, eticul având aparența pierderii esenței sale, în cazul dat particularitatea desprinzându-se de universalitate.

În societatea civilă eticul își recapătă esența, particularitatea și universalitatea devenind pentru sine o condiționare reciprocă. Omul, promovându-și propriul scop, promovează universalul, iar acesta promovează din nou scopul său. Scopul nu poate fi atins de indivizi, decât în măsura în care ei înșiși determină voința, hotărârea și acțiunea lor în mod universal.

Următoarea realitate a ideii etice este statul. Ideea etică a statului presupune ca universalul să fie racordat la libertatea deplină a particularilor și cu propășirea indivizilor astfel încât interesul familiei și al societății civile să se reunească impunându-se statului, concomitent cu recunoașterea faptului că universalitatea scopului nu poate progresa fără știința și voința particularității, care trebuie să-și păstreze drepturile ei.

---

⁴ G.W.F Hegel, *op. cit.*, pp. 23-36.

Așadar, în accepțiunea lui Hegel, un stat poate fi considerat pe deplin articulat și cu adevărat organizat numai în măsura în care, în ambele momente, generalul și particularul își păstrează puterea⁵.

5. Marginalii hegeliene asupra statului și a dreptului

Pornind de la premisele prezentate mai înainte, Hegel construiește o adevărată știință a statului, încercând să îl înțeleagă ca rațional în sine și afirmând fără urmă de reținere că statul constituțional la care năzuiește este cu totul altfel decât cel absolutist în care trăiește. Este vorba, prin urmare, de statul modern, menit să desființeze abuzurile absolutismului. Însă, în definiția dată dreptului existent, Hegel consideră că acesta corespunde specificului național al fiecărui popor, justificând, astfel, situația specifică din Germania.

El se opune teoriilor egalitariste afirmate de J.J. Rousseau, dar recunoaște că „oamenii se poartă față de legi din teamă”. Din aceste mărturisiri ni se devoalează realitatea germană din timpul lui Hegel: voințele supușilor monarhului absolut realizează libertatea dar... din teamă. Dialecticii, continuă Hegel, îi revine sarcina să demonstreze cum libertatea evoluează de la prima treaptă a dreptului abstract spre adevărata moralitate (*Sittlichkeit*).

Dreptul abstract, arată Hegel, este dreptul persoanei și al lucrurilor. Sfera moralității, situată deasupra dreptului abstract, se ocupă de „dreptul voinței subiective în raport cu dreptul lumii”. Situată deasupra moralității, ca sinteză a ei și a dreptului absolut, moralitatea adevărată (*die Sittlichkeit*) este definită ca „Idea în existența ei în sine și pentru sine”. Statul apare, deci, ca treaptă supremă a moralității, ca formă supremă de spirit etic, asemănător divinului. Pentru aceasta, însă, statul trebuie să parcurgă anterior un proces evolutiv istoric pentru a-și dezvolta ideea și a conferi materialitate rațiunii divine pe pământ.

În fundamentarea teoriei sale, Hegel pornește de la faptul că statul trebuie înțeles principial ca o realitate conștientă a libertății, realul nefiind raționalul ca atare, ci raționalul relativ la stadiul dezvoltării istorice. Ca „realitate în fapt a ideii morale obiective”, statul rațional marchează finalizarea procesului care dă sens istoriei omenești: devenirea concretă a libertății. Forma acestui stat este, în concepția lui Hegel, monarhia constituțională. Statul rațional permite depășirea opoziției aparente între libertățile particulare și supunerea necesară față de autoritatea statului.

Prin stat se pune, astfel, capăt alienării politice a oamenilor. Hegel elogiază statul fiindcă „libertatea ajunge la dreptul ei suprem”⁶ în cadrul acestuia afirmând și că „statul constituie însuși mersul lui Dumnezeu prin lume”.

De altfel, în concepția lui Hegel, statul constituie apogeul sistemului de drept pe care l-a consacrat în *Principiile filosofiei dreptului*⁷.

⁵ Igor Ursan, *Principalele școli și curente de drept în gândirea juridică*, Chișinău, 1998, pp. 34-40.

⁶ G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filosofia dreptului*, traducere de V. Bogdan și Constantin Floru, București, Editura Academiei, 1969.

⁷ *Ibidem*, pp. 257-330.

În vederea împlinirii depline a libertății, este foarte important și necesar ca indivizii să aparțină instituțiilor etice și să fie buni cetățeni ai statului rațional. Astfel, ordinea socială, conectată cu libertatea, va fi stabilă și se va reproduce singură doar dacă indivizii sunt orientați către datorii și virtuți particulare, culminând cu virtuțile bunului cetățean.

Realizând care sunt virtuțile bunului cetățean, individul va acționa/lucra pentru a proteja și conserva cadrul social și politic necesar pentru ca propria sa libertatea să fie posibilă. El își va dori propria sa libertate și, în această direcție, se va bucura atât de libertatea obiectivă, cât și de libertatea subiectivă.

În cadrul statului hegelian, nu vor exista, astfel, diferențe între libertățile interioare și cele exterioare, nici separări între libertățile individuale și colective (momentul istoric al reconcilierii). Rațiunea este înțeleasă ca libertate efectivă atunci când interesele cetățeanului coincid cu imperatiile statului. Conflictul dintre libertatea individuală și stat trebuie depășit, istoria reprezentând realizarea acestui scop și atestând, totodată, faptul că rațiunea progresează prin depășirea conflictelor.

În timp, distanța dintre libertatea și realitatea ei este redusă, scopul Istoriei constituindu-l momentul în care universalul este realizat, respectiv momentul în care libertatea tuturor oamenilor devine obiectivă, garantată de instituții. Instituții care sunt privite cu încredere deoarece urmăresc interesul universal, nu să abuzeze de puterea și autoritatea lor pentru a-și promova propriile interese, particulare.

Bibliografie

- Coca, George N., *Interesul general și drepturile fundamentale ale omului*, ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2011;
- Codoban, Aurel, *Introducere în filosofie*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, dar nepublicată;
- Copilaș, Emanuel, *Libertate și necesitate la Kant, Hegel și Marx*, în „Timpul”, Nr. 228/martie 2018/Nr. 227/Nr. 226;
- Hegel, G.W.F., *Fenomenologia spiritului*, Editura Academiei, București, 1965;
- Hegel, G.W.F. *Leçons sur la philosophie de l'histoire* (traducere J. Gebelin), Vrin, 1963
- Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filosofie a istoriei* (traducere de P. Drăghici și R. Stoichiță), Editura Academiei, București, 1968;
- Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filosofia dreptului*, traducere de Virgil Bogdan și Constantin Floru, Editura Academiei, București, 1969;
- Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filosofia dreptului*, tradcere de Virgil Bogdan și Constantin Floru, Editura Iri, București, 1996;
- Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, Akademie Verlag, Berlin, 1956;
- Isac, Ionuț, *Aspecte ale istoriei filosofiei moderne și contemporane în viziunea lui Constantin Micu*, Institutul de Istorie „George Bariț”, Cluj Napoca;
- Papuc Ion, Schmitt, Carl, *Conceptele politice*, Editura Mica Valahie, București, 2013, p. 75-78;

-
- Pohoată, Gabriela, *Rațiunea în istorie și filosofia statului în viziunea hegeliană*, Cogito, vol. III, nr. 1/martie 2011.
- Russell, B., *Istoria filosofiei occidentale*, Editura Humanitas, București, 2005;
- Ursan, Igor, *Principalele școli și curente de drept în gândirea juridică*, Chișinău, 1998, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare“, Asociația Tinerilor Juriști Cercetători.

TACTILOTERAPIA PSIHOSOMATICĂ

ALEXANDRU SURDU

Psychosomatic Tactile Therapy. The paper is composed of two parts. The first part reviews some of the most important types of complementary medicine, focusing on the holistic nature of many of them. The second part sets apart psychosomatic tactile therapy and gives it a more detailed description. Historical, anthropological and philosophical considerations provides the background of the discussion.

Key words: naturopathic medicine; tactile therapy; stress; pharmaceutical industry

Se știe că excesele de orice fel sunt adesea mai periculoase decât lipsurile. Mai mult, există specialiști în nutriție care susțin că uneori postul negru, adică lipsa alimentației, este chiar tămăduitoare. Pe piatra funerară a unui veteran din armata română scria: „A trăit până la 60 de ani și a fost sănătos, dar a murit, fiindcă a vrut să fie și mai sănătos”.

Ceva asemănător s-a petrecut și cu medicina clasică din zilele noastre. Bazată pe medicamente, ea a cunoscut, atâta timp cât au fost utilizate produsele naturale, adesea dificil de procurat, o dezvoltare liniară, în funcție de necesitățile de tratament ale populațiilor (mai ales urbane) în curs de înmulțire. Medicina chiar a contribuit la acest proces prin mijloacele sale, cu medicamentele de combatere a epidemiilor.

Odată însă cu dezvoltarea industriei farmaceutice și apariția medicamentelor sintetice s-a ajuns la excese, la utilizarea medicamentelor pentru orice afecțiuni, cu rezultate benefice imediate, dar cu multe neajunsuri ulterioare și chiar cu producerea altor afecțiuni, dependențe și malformațiuni congenitale la urmași. Au apărut curând și deficiențele de administrare și consecințele grave, uneori mortale, chiar în masă.

Medicamentele și excesele acestora sunt și cauza apariției unor maladii epidemice și a rezistenței la tratamente a unor afecțiuni în aparență eradicate. Industria farmaceutică, deosebit de rentabilă, este acuzată adesea, mai mult sau mai puțin îndreptățit, de producerea unor maladii grave, necunoscute anterior, de epidemii și chiar de genocide. Aceasta, în viziunea sumbră a celor care propagă teoria conspirației: reducerea drastică a populației globului, distrugerea voinței, handicaparea și degenerarea raselor prin metisaje, drogare cu substanțe psihedelice, etnobotanice etc., la care se adaugă vaccinările obligatorii cu consecințe uneori catastrofale. Din această cauză, s-a ajuns la situația, incredibilă anterior, ca majoritatea populației să refuze tratamentul medicamentos, preferând să îndure anumite boli epidemice sau nu, până și cu riscul vieții, decât să apeleze la substanțele farmaceutice.

Chiar înainte de apariția acestei situații, oarecum preventiv, au început să fie practicate tot felul de metode terapeutice diferite de cele medicamentale: metode

tradiționale mai ales la populațiile orientale, asiatice, unde n-a pătruns încă medicina modernă, sau altele, occidentale, abandonate după Primul Război Mondial, când a început dezvoltarea industriei farmaceutice.

Cea mai profitabilă a fost, la început, așa-numita „medicină naturistă”, care se baza pe înlocuirea substanțelor chimice artificiale cu produse naturale, vegetale sau animale (celebrele ceaiuri de plante medicinale și uleiurile de pește). Efectele erau însă destul de slabe, iar tratamentul rămânea același, adică bazat pe absorbția substanțelor în tractul digestiv, intestinal-organic. Principiul de bază era: *primum non nocere*, abandonat în industria farmaceutică, cu excepția așa-numitelor substanțe „placebo”.

Mult mai eficiente s-au dovedit metodele terapeutice care nu mai făceau apel la niciun fel de substanțe care să acționeze asupra compoziției sângelui și a celorlalte lichide angrenate în circuitul fiziologic. Principial, se renunța la celebrele „analize” care necesitau și ele o mulțime de substanțe chimice. „Analizele” moderne merg până la structurile celulare, ADN etc.

Este vorba de o revenire la conceperea corpului uman ca un întreg nefragmentabil, nici anatomic, nici fiziologic. Poziția este de tip holistic, dar nu total. Adică pot fi tratate și anumite părți ale corpului, care sunt afectate, fără să tratezi restul corpului, dacă acesta este sănătos. Evident că aici este vorba și despre caracterul afecțiunilor.

Pentru răni, fracturi, contuzii, arsuri etc., rămân substanțele farmaceutice, deosebit de eficiente, primejdia reprezentând-o ambianța spitalieră care necesită dezinfecții riguroase. Mai rămân și afecțiunile care presupun intervenții chirurgicale, mai ales la organele interne, sau trepanații craniene pentru care ar exista însă și așa-numitele „operații fără bisturiu” de extirpare manuală a tumorilor, în legătură cu care părerile sunt împărțite, majoritatea specialiștilor considerându-le trucuri.

Când este vorba însă de afecțiuni neinfecțioase, fără leziuni, malformații etc., tratamentul homeopatic este cel cunoscut încă din antichitate și practicat de medicii salmoxieni, traco-geți, după descrierea lui Platon din dialogul *Charmides*. Personajul Socrate povestește despre un fel de urmaș de-al lui Salmoxis, rege, zeu și taumaturg, care considera că nu poți vindeca o parte a trupului dacă restul este bolnav, ci, dimpotrivă, dacă întregul corp este sănătos se vindecă și o parte a lui. Dar nici corpul nu poate să fie sănătos dacă sufletul este bolnav. Vindecarea sufletului se numește astăzi psihoterapie și, pentru aceasta, terapeutul salmoxian recomanda descântecul (*epode*), care se realizează prin cuvinte frumoase. Adică prin sugestie verbală de tip hipnotic, pe care o practică și unii psihologi și psihiatri din zilele noastre. Acestea sunt mijloace terapeutice *auditive*, bazate pe voce.

Altele, mai ales pentru calmare și relaxare, se bazează pe sunete din natură: clipocitul apei de izvor, zgomotul pâraielor, al valurilor mării, al ploii, cântecul păsărilor, zumzetul insectelor, sunetul vântului, foșnetul frunzelor, torsul pisicilor ș.m.a. Mai nou, toate sunetele acestea pot fi înregistrate și ascultate fără deplasarea în mediul ambiant, deși acolo intervin și alți factori vizuali și olfactivi, de exemplu.

O ramură importantă a sonoterapiei este muzico-terapia, cunoscută și ea din antichitate. Orfeus, regele tracilor, putea, prin muzică, să îmblânzească animalele și să provoace somnul, iar corifeii, coriștii și muzicanții greci reușeau să producă sentimente purificatoare, de catharsis, de bucurie sau de tristețe. Există și sunete

artificiale și ultrasunete cu efecte terapeutice individuale sau colective. Unele pot fi utilizate și în scopuri antiumanitare.

Olfactivoterapia era utilizată de șamani (fumul haoma) pentru producerea stărilor benefice, halucinogene sau hipnotice. Ea era folosită și în magie (albă sau neagră). Inhalatiile cu aburi sau emanații minerale au efecte (malefice sau benefice) respiratorii, de reglare a ritmului cardiac sau a tensiunii arteriale, cum sunt mofetele cu care se captează bioxid de carbon.

Balneoterapia era bine cunoscută încă din epoca romană. Sunt și la noi terme (*Herculaneum*) din vremea aceea, dar și numeroase izvoare tămăduitoare, râuri și lacuri cu apă și nămol benefice pentru afecțiuni cutanate sau reumatismale, la care se adaugă și gustativo-digestivoterapia cu ape minerale.

Terapiile vizuale erau mai puțin cunoscute, cu toate că se știa că anumite culori au efecte benefice sau malefice. Culorile închise, ca și întunericul, predispun la somn; cele deschise și aprinse înviorează. Astăzi există o disciplină psihologică specială care se ocupă cu studiul culorilor benefice pentru executarea optimă a unor activități: industriale, sportive, terapeutice. Unele obiecte strălucitoare sau unele desene (*mandale*) au efecte hipnotice. Privirea acvariilor cu pești exotici are efecte relaxante, ca și peisajele cu păduri sau flori, jocul puilor de animale, unele filme cu desene animate. În genere, imaginile televizate captează atenția și devin obsedante.

Este evident că există mijloace terapeutice pentru toate simțurile, dintre care cele mai elevate se dovedesc *tactilo-terapiile*. Aceasta, și datorită acupuncturii și presopuncturii, care au fost studiate și aplicate pe larg în ultimele decenii. Secretul lor n-a fost încă descoperit, dar eficiența a fost dovedită cu prisosință. S-a dovedit însă altceva, că simțul tactil nu este destinat numai stimulilor exteriori, începând cu cei termici, dar că simțul pipăitului, ceea ce se știa de mult, este eficient pentru diagnosticarea diferitelor afecțiuni cutanate, musculare sau osoase și, de asemenea, că are și utilități terapeutice (degetele și palmele). Mângâiatul și masajul sunt cele mai cunoscute, ultimul ajungând chiar o profesie.

Mângâiatul are însă și el anumite utilități terapeutice specializate. Pasele sunt un fel de mângâieri care nu ating pielea, dar sunt foarte aproape de aceasta. Cea mai simplă este mângâierea frunții și îndepărtarea ușoară a palmei pentru a simți efectele, considerate biocurenți, ale paselor (numite și magnetice). Pasele au aplicații și în hipnoză (ceea ce a fost considerat ca argument în favoarea originii sale magnetice – magnetism animal).

Mângâiatul și pasele, combinate sau nu cu elemente de sugestie verbală sau hipnoză, au evidente utilități de diagnoză, terapeutul „simțind” locurile afectate, cutanate, subcutanate, organice sau osoase și procedând la vindecarea lor. În acest sens, se vorbește despre „puterea” sau „forța” terapeutului. În cazul sugestiei și al hipnozei se produce un efect sinergetic al mijloacelor terapeutice: vizuale, auditive și tactile. Altfel, prin simpla atingere, se consideră ca forță efectul termic (efectul Mudava), căldura pe care o poate emana palma sau numai degetele terapeutului. Dar se vorbește și despre „forța” de recepționare a terapeutului, despre sensibilitatea degetelor sau a palmei de recepționare a biocurenților emiși de pielea pacientului și, respectiv, de locurile cu afecțiuni.

S-a constatat că, de regulă, persoanele care au unele deficiențe senzoriale au și „forțe” sporite sau calități perceptibile performante la celelalte simțuri. Persoanele care nu aud bine au vederea mai bună, iar cele nevăzătoare au auzul mai bun și pipăitul, motiv pentru care practică, de exemplu masajul.

În continuare, ne vom referi la cazul unui tactiloterapeut nevăzător, specializat în diagnoză și tratament, care folosește și anumite mijloace suplimentare psihosomatiche. Ca și în celelalte cazuri de terapii senzoriale, sfera afecțiunilor, cu excepția celor din zona infecțiilor sau a leziunilor care necesită intervenții chirurgicale, este nelimitată: cutanate, musculare, organice, osoase.

Consultarea se face cu sau fără discuții prealabile cu pacienții, tactiloterapeutul făcând o examinare generală în toate cazurile și descoperind multe deficiențe de care pacientul nici nu era conștient. Consultarea și tratamentul se fac simultan, de regulă pe o masă-pat înaltă, prin palparea și apăsarea cu ambele mâini a fiecărei părți a învelișului dermatic al corpului, cu insistență firească pe regiunile în care au fost semnalate dureri sau anomalii.

Se pornește de la degetele picioarelor spre talpă și fața picioarelor unde se găsesc terminațiile periferice ale căilor nervoase cu leziuni multiple, pe care le evidențiază terapeutul prin presarea locurilor cu degetele și palmele.

Pe toată durata consultației, terapeutul descrie, în cuvinte simple, situația: „aici se simt leziuni..., inflamații..., aici doare..., ați pățit ceva aici...”. Sunt momentele în care se stabilește diagnosticul, apoi se spune și se face tratamentul: „Apăsăm aici..., doare puțin ..., scoatem umflătura..., nivelăm..., extindem...” etc. Între timp sunt enumerate și cauzele: „Ați făcut..., n-ați făcut..., nu trebuia să...”, și se fac și recomandările: „Ar trebui să..., dacă vreți să...”.

Pe parcursul consultației sunt anumite puncte, zone sau locuri asupra cărora terapeutul insistă: pe spate, la originea coloanei vertebrale, la partea de sus a coloanei spre zona craniană. Acestea sunt locuri dureroase, ca și orificiile de pătrundere spre craniu. În plus, sunt câteva mișcări, pentru „dezmoțirea oaselor” am zice. Picioarele sunt îndoit forțat de la genunchi, de la coapse, din poziția culcat pe spate sau invers. Unele dintre aceste mișcări sunt recomandate ca exerciții pe care să le facă pacientul.

La sfârșitul consultației, din poziția șezând, este îndoit gâtul pacientului cu capul spre umăr – mișcare dureroasă. După aceea, se recomandă câteva minute de relaxare, timp în care terapeutul comentează consultația, face recomandări și încurajează pacientul.

După terminarea consultației, pacientul se simte relaxat, ca după o ședință de hipnoză cu sugestii verbale benefice. Adesea dispar și durerile, în ciuda faptului că mai dor locurile care au fost presate cu oarecare forță.

Eficiența tratamentului prin tactiloterapie l-a făcut cunoscut pe terapeutul nevăzător Cristian Răchitan, originar din Gura Văii, de lângă Turnu Severin, în toată lumea. Dar, o mărturisește el însuși, în ciuda eficienței, mulți pacienți recidivează. Aceasta, deoarece nu reușesc să scape de cauzele ultime care produc durerea și boala. Pe linia terapiei salmoxiene, nu reușesc să-și vindece sufletul.

Este motivul pentru care Cristian Răchitan, în ultimii ani, ține conferințe pe tema prevenirii maladiilor corporale și spirituale.

Se consideră că principala cauză a bolii este stresul, adică o stare psihică nefavorabilă organismului. Ea este determinată de factori externi și interni.

Stresul este o maladie „modernă”, se consideră uneori, datorită vieții agitate la care sunt supuși oamenii în timpurile moderne: industriale, tehnologice și, în genere, urbane. Viața agitată, viteza cu care oamenii se deplasează sau trec de la o activitate la alta, marile aglomerații, suprasolicitarea corpului, reducerea timpului de odihnă, distracțiile zgomotoase și jocurile de lumini, supraalimentația etc. sunt, într-adevăr, factori stresanți ai modernității, la care se adaugă stările conflictuale interetnice, rasiale, religioase, politice, militare, cu milioane de victime, exterminările, foametea, nedreptatea instituționalizată, minciuna și manipularea prin mass-media. S-ar putea spune că sunt destule acestea, și chiar așa se face de regulă, dar psihoterapeutul nu uită nici de factorii interni, de când lumea, care intensifică și determină, ca să zicem așa, stresul clasic, numit, de regulă, neliniște sufletească, despre care vorbea și Socrate și pe care a descris-o magistral Shakespeare în dramele sale pasionale.

Este, firește, o diferență între factorii psihici stresanți interni sau personali și maladiile psihice pe care le determină. Ultimele nu mai sunt de resortul psihoterapiei, ci al psihiatriei, și pot fi distructive, ca atare, pentru sănătatea și viața omului, fără să mai conteze consecințele lor somatice. Shakespeare, după studiile mai recente ale lui Carl Leonhard, pornește de la trăsăturile de caracter accentuate ale unor persoane, cum ar fi: hiperexactitatea, nestăpânirea, hiperperseverența, caracterul demonstrativ sau emotiv care, în condiții nefavorabile determinate de factori psihici sau pasionali, cum ar fi: răzbunarea în drama *Hamlet*, gelozia în *Othello*, grandoarea în *Macbeth*, mândria în *Richard al III-lea* sau iubirea pasională în *Romeo și Julieta*, conduc personajele până la criză psihotică și la moarte.

Însă aceiași factori psihici, pasiuni sau „păcate de moarte” cum li se spune uneori (cele șapte păcate: lenea, invidia, mândria, mânia, zgârcenia, lăcomia și desfrânarea), ca și cei enumerați la Shakespeare, produc și la persoanele normale, fără trăsături de caracter accentuate, stări de stres cu consecințe somatice maladive. Ele fiind, în fond, exagerări ale „bucuriilor simple”, cum le zicea în tinerețe filosoful Constantin Noica. Odihna, de exemplu, este atât de necesară și benefică, cum zicea și Aristotel, că „somnia și odihna îl fac pe om înțelept”, adică îi oferă condiții prielnice pentru gândire și meditație. Dar odihna prelungită, trândăvia, produce o stagnare a proceselor fiziologice, iar lipsa de mișcare, amorțeala și crampele musculare. Mânia, de exemplu, produce efecte inverse, de accelerare a respirației și a pulsului.

În genere, stresul provocat de factorii psihici determină excese sau restricții funcționale care, găsind puncte slabe, organice, musculare, osoase sau circulatorii, produc inițial durerea și apoi leziunile care conduc la dereglări cu consecințe somatice grave sau mortale.

În fazele incipiente, afecțiunile somatice pot fi tratate cu mijloace tactiloterapeutice, chiar miraculoase în aparență, dar justificabile cu argumente anatomico-funcționale, însă, așa cum ne atrage atenția Cristian Răchitan, durerile revin dacă nu sunt înlăturate cauzele.

Lupta împotriva stresului este lupta împotriva cauzelor psihice care îl produc, și nu este o luptă ușoară. Descartes și Spinoza vorbeau despre înfrânarea

pasiunilor, despre evitarea exceselor, orientalii vorbesc despre asceză, occidentalii despre post și restricții alimentare, dar și despre sport și relaxare. Inzii au tehnici speciale respiratorii. Se recomandă chiar și claustrarea. „Cine se ascunde bine trăiește bine”, zicea și Spinoza.

Rugăciunea poate avea efecte deosebite, dacă este practică corect în cadrul unor contexte religioase elevate, cea mai evoluată fiind considerată credința creștină occidentală. Abandonarea acesteia fiind, după unii exegeți, un semnal pentru „declinul Occidentului”, nu numai cultural, dar și sanitar.

Cristian Răchitan vorbește și despre iertare ca un factor psihoterapeutic de mare importanță. Iertarea nu este în folosul infractorului sau al dușmanului, ci al păgubitului, al celui lezat, care se apără în felul acesta de consecințele extrem de grave psihosomatic ale urii și ale sentimentului malefic al răzbunării. Ceea ce nu înseamnă, firește, toleranța pe plan moral, politico-social a nedreptății, a încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

S-ar putea considera că mijloacele acestea de luptă împotriva stresului, care au ca obiectiv sănătatea personală psihosomatică, obținută, evident, pe cale nemedicamentară, ar stimula individualismul, nepăsarea pentru suferințele altora și ale umanității în genere. Aici mai intervine însă ceva, cărui trebuie să i se dea importanța cuvenită. Omul este o viețuitoare socială. El nu poate să trăiască singur și, chiar în sihăstrie fiind, nu se roagă numai pentru binele său, ci pentru întreaga comunitate. Dimpotrivă, se poate considera că individualismul este o manifestare a câtorva dintre păcatele de moarte: a egoismului, a dușmăniei, a invidiei și a zgârceniei. Mulțumirea sufletească nu se poate realiza decât în colectivitățile umane tradiționale, începând cu familia. Dragostea maternă este cel mai frumos și cel mai sănătos dintre sentimente, și nu este de mirare că și-a găsit în credința creștină imaginea sacră a Sfintei Maria cu Pruncul Iisus Hristos.